

ARADA BİR

Prof. Dr. TALAT TEKİN

TDA 18, 2008, Talat Tekin Armağanı
"Türki Tilder Familiyası"

Türkiye'de çok kimse bizim eski SSCB'deki Türk halklarıyla anlaşmamıza engel olan şeyin hâlâ farklı alfabeler kullanmamız olduğunu sanmaktadır. Örneğin, Antalya'daki Türklük kurultayında konuşan ve kurultayın en önemli konularından birinin alfabe konusu olduğunu belirten Sayın Demirel, konuşmasının bir yerinde şöyle demiş: "Kiril alfabesiyle ne biz sizi anlayabiliriz, ne de siz bizi anlayabilirsiniz." Oysa sorun yalnızca 30-35 harfli bir alfabe ya da yazı sorunu değil, bir dil sorunudur. Türkiye'de birçok toplumbilimsel konuda olduğu gibi eski SSCB'de konuşulan Türkmençe, Kazakça, Kırgızca vb. gibi türlü Türkçeler konusunda da duygusal ya da politik davranılmakta ve bunların "dil" değil "diyalekt", yani "şive" ya da "lehçe" olduğu ileri sürülmektedir. Sayın Demirel'in ve öbür politikacılarımızın bu Türkçeleri "şive" ya da "diyalekt" saymalarına şaşılabilir. Ancak, aynı savların bu işin uzmanı olmaları gereken kişilerce, yani yerli Türkbilimcilerce ileri sürülmesine şaşmamak elde değildir.

Bu savı en son ileri süren yerli Türkbilimci yeni Türk Dil Kurumu Başkanı Sayın Prof. Dr. Hasan Eren oldu. Sayın Eren, Türk Dili dergisinin Şubat 1993 tarihli sayısında yayımlanan "Yazı Reformları Karşısında" başlıklı yazısında Türkmençe, Tatarca, Kazakça, Kırgızca vb. gibi Türk dillerinin "dil" değil, "diyalekt" olduğu savını yineledi. Savının kanıtları da şunlar: 1) Wilhelm Radloff ve Lazar Budagov gibi Rus Türkbilimcileri sözlüklerinde bu Türkçeleri "diyalekt" olarak adlandırmışlardır; 2) Bu Türkçeler arasındaki farklar "karşılıklı anlaşmayı engelleyecek kadar derinleşmemiştir."

Doğru mu Sayın Eren'in bu görüşü ve sağlam mı getirdiği bu iki kanıt? Başka bir deyişle, Türkmençe, Tatarca, Kazakça, Kırgızca vb. gibi "Türkçe"ler gerçekten "dil" değil de "diyalekt" midir?

Hemen belirtelim ki Sayın Eren'in kendi görüşünü kanıtlamak için ileri sürdüğü bu kanıtların ikisi de sağlam, yani doğru değildir. Çünkü, bir kez Budagov ile Radloff devrim öncesi Rusyası'nda yaşamış ve sözlüklerini geçen yüzyılın ikinci yarısında yazmışlardır. 19. yüzyıl Çarlık Rusyası'nda konuşulan bu Türkçelerin hiçbiri o dönemde yazı dili değildi. Bu nedenle, Budagov ile Radloff'un Tatarca, Kazakça, Kırgızca, Altayca vb. gibi türlü Türkçeleri o dönemde "diyalekt" diye adlandırmaları son derece doğaldı. Bu bilginler yazı dili olmayan ve kendine özgü yazılı edebiyatları bulunmayan bu konuşma türlerine "diyalekt" demeyip de ne diyeceklerdi?

Gelelim Sayın Eren'in ikinci kanıtına... Bu kanıt da sağlam, yani doğru değildir. Bunun doğru olmadığı, sık sık ülkemize gelen Orta Asya Türk cumhuriyetleri yöneticileri ile bizimkilerin yaptıkları görüşmelerde dilmaç kullanmak zorunda kalıyor olmalarıdır. Evet, Halep orda ise arşın burdadır. Türkçe, Türkmençe, Tatarca, Kazakça, Kırgızca vb. gibi türlü Türkçeler arasındaki farklar "anlaşmayı engelleyecek kadar derinleşmemiş" ise "Türki liderler" le yapılan konuşmalarda ne diye dilmaç kullanılıyor? Bu durum açıkça gösteriyor ki bu Türkçelerle bizim Türkçemiz arasındaki fark "diyalekt farkı" değil, "dil farkı"dır.

Uzun söze ne gerek var? Sayın Eren, ünlü bir deyimle, "kırk yıllık" bir Türkbilimcidir. Uzmanlık alanı Türk dilbilimidir. Acaba, Türkçemizle aynı dil grubuna giren, yani bir Oğuz dili olan Türkmençe basit bir cümleyi, örneğin "Bar, sığır döleeni arassala!" (Git, sığırın ahırını temizle!) cümlesini sözlüğe bakmadan anlayabilir mi? Büyük bir olasılıkla anlayamaz. Çünkü bu basit cümleyi anlayabilmek için "döle" sözcüğünün Türkmençede "ahır", arassalamak eyleminin de "temizlemek" anlamında olduğunu bilmek gerekir. Evet sorun, birçoklarının ve bu arada Sayın Eren'in de inanır görüldüğü gibi, salt bir "alfabe" sorunu değil, bir "dil farklılaşması" sorunudur. Ünlü Kırgız romancısı Çingiz Aytmatov'un "Camiyla" (Cemile) adlı romanının ilk cümlesi olan "Ar dayım bir cakka col cürödö men uşul alkağı cönököy cığaçtan casalgan süröttün aldına kelip turam" (Ne zaman bir tarafa doğru yola çıkacak olsam, ben bu çerçevesi basit ağaçtan yapılmış tablonun karşısına gelip dikilirim) cümlesini anlayabilmek için Latin alfabesinin hiçbir yararı olmaz; Kırgızca bilmek gerekir.

Evet, eğri oturup doğru konuşalım. Bilimsel konularda tümtürkçü duyguları bir yana bırakmak ve gerçekçi olmak gerekir. En farklı Türk dili Çuvaşçanın Milat sıralarında ana Türkçeden ayrıldığı göz önünde tutulursa bundan ancak 2000 yıl önce tek bir Türk dili vardı diyebiliriz. Bugün ise bu ana dilden türemiş birçok Türk dili, daha doğrusu bir "Türk dilleri ailesi", Kazak ve Kırgız soydaşlarımızın diliyle bir "Türki tilder familiyası" vardır.

7.6.1993 Cumhuriyet